

ΑΕΜΘ 22, 2008 (2009)
Θεσσαλονίκη, 2-4 Απριλίου 2009
Text - oral presentation

Αυγή Καστοριάς: Στοιχεία της βιογραφίας του Νεολιθικού Οικισμού

Γεωργία Στρατούλη & Τάσος Μπεκιάρης

Γενική εισαγωγή: Ερευνητική και άλλη δραστηριότητα κατά το 2008 (SI. 01)

Οι ανασκαφές στο Νεολιθικό Οικισμό της Αυγής Καστοριάς (SI. 02-06) συμπλήρωσαν το 2008 επτά (7) έτη ζωής. Την ευθύνη τους είχε η ΙΖ' ΕΠΚΑ, ενώ με τη συνεργασία αρκετών πολιτειακών φορέων (SI. 07) και με ικανές χρηματοδοτήσεις εξελίχθηκαν (SI. 08), ιδιαίτερα κατά την τριετία 2006-2008, σε ένα διεπιστημονικό ερευνητικό πρόγραμμα. Από το Νοέμβριο του 2008 έχει αναρτηθεί στο Διαδίκτυο (SI. 09) η *Ιστοσελίδα του Ερευνητικού Προγράμματος Νεολιθικού Οικισμού Αυγής*, η οποία θα προσπαθήσουμε να εμπλουτίζεται συνεχώς, ενώ πρόσφατα ολοκληρώθηκε η *Μελέτη Σχεδίου Επεμβάσεων* για τη διαμόρφωση στο Νεολιθικό Οικισμό Αυγής και τον περιβάλλοντα χώρο του ενός *Διαδραστικού Αρχαιολογικού Πάρκου* με α' φάση υλοποίησης τα *Στέγαστρα Προστασίας και τις Διαδρομές Επισκεπτών* στο δυτικό τμήμα του.

Με την ολοκλήρωση των 4μηνων ανασκαφικών εργασιών (SI. 10-12) του 2008, οι οποίες επικεντρώθηκαν στη διεξοδικότερη διερεύνηση του ανατολικού τμήματος της θέσης, η υπό έρευνα έκταση του νεολιθικού οικισμού ανέρχεται πλέον σε επιφάνεια 2.000 τ.μ. Σε αυτή την έκταση έχουν αναγνωριστεί ενδιαφέροντα στοιχεία της οικιστικής βιογραφίας της νεολιθικής εγκατάστασης (SI. 13), όπως αρκετά οικήματα, πιθανώς και άλλου είδους κτίρια, υπαίθριοι χώροι δραστηριότητας, μεγάλος αριθμός λάκκων διάφορων χρήσεων & χώρος ταφικής πρακτικής, ενώ είναι γνωστό ότι η θέση περιβαλλόταν από τάφρους οριοθέτησης (SI. 14).

Οικιστικές φάσεις

Προς το παρόν δύο είναι οι *διακριτές οικιστικές φάσεις* της Νεολιθικής Αυγής (SI. 15), με τη κάθε μια να περιλαμβάνει περισσότερα επεισόδια εγκατοίκησης: η *κατώτερη*, η **ΑΥΓΗ I**, χρονολογείται κατά κύριο λόγο στο δεύτερο μισό της 6ης χιλιετίας (Μέση Νεολιθική και πρώιμη Νεότερη Νεολιθική), ενώ η *ανώτερη*, που προσωρινά αποκαλείται **ΑΥΓΗ II**, στην 5η χιλιετία (ώριμη Νεότερη Νεολιθική). Η πρωιμότερη χρήση του χώρου ανάγεται σύμφωνα με ραδιοχρονολογήσεις περί το 5600 π.Χ.

Στα πλαίσια της σημερινής παρουσίασης θα αναφερθούμε σε μερικά από τα στοιχεία της βιογραφίας του νεολιθικού οικισμού με έμφαση στα κτίρια διαφορετικών φάσεων της αποκαλούμενης 'Περιοχής 2' (SI. 16+17). Βασική αιτία για τη συγκεκριμένη επιλογή στάθηκε το γεγονός πως η Περιοχή αυτή παρουσιάζει διακριτά αρχιτεκτονικά στοιχεία από διαφορετικές οικιστικές περιόδους και μπορούμε -και αυτός είναι ο στόχος μας- από τη μελέτη της βιογραφίας κτιρίων (SI. 18+19) να οδηγηθούμε σε γενικότερες σκέψεις και ερμηνευτικές διατυπώσεις για τη βιογραφία του νεολιθικού οικισμού, τη διαμόρφωση των κοινωνικών ταυτοτήτων και τη μεταβολή τους μέσα στα πλαίσια του υλικού κόσμου του συγκεκριμένου κοινωνικού οργανισμού.

Η βιογραφία των κτιρίων της 'Περιοχής 2'

Η 'Περιοχή 2' βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της θέσης, στον αποκαλούμενο 'Δυτικό Τομέα' των ανασκαφών (SI. 20-22). Η διερεύνησή της ξεκίνησε το 2003 και συνεχίστηκε μέχρι το 2007 (SI. 23). Χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι η παρουσία **δύο διακριτών** οικοδομημάτων, που *το ένα εντάσσεται στην κατώτερη και το άλλο στην ανώτερη οικιστική φάση της Νεολιθικής Αυγής.*

Το οικοδόμημα της παλαιότερης οικιστικής φάσης, που συμβατικά αποκαλείται 'Κτίριο 2α' ανήκει χρονικά στη Μέση Νεολιθική, βάσει ραδιοχρονολόγησης, που το τοποθετεί στο 5626-5558. Ανασκαφικά αντιπροσωπεύεται (SI. 24-26), ως μια εκτεταμένη συγκέντρωση καμένων πορτοκαλέρυθρων πηλών από πεσίματα ανωδομών (house rubble ή building collapse), ενώ - εξαιτίας διαταραχών που είχε υποστεί κυρίως από τη διάνοιξη λάκκων κατά τη Νεότερη Νεολιθική- δεν παρουσίαζε τη συμπαγή εικόνα των υπόλοιπων γκρεμισμένων κτιρίων της ΑΥΓΗΣ I. Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, πάντως, που διασώθηκαν, παραπέμπουν σε ένα ορθογώνιο κτίριο (SI. 27) με πιθανό προσανατολισμό στον άξονα Ανατολής-Δύσης, τον οποίο ακολουθούν και άλλα κτίσματα της ΑΥΓΗΣ I (π.χ. Κτίριο 5), ενώ το μέγεθός του εκτιμάται στα 65-70 μ². Με βάση μακροσκοπικές παρατηρήσεις στο οικοδομικό υλικό του κτιρίου συμπεραίνουμε πως στην τοιχοδομία του είχε χρησιμοποιηθεί τεχνική τύπου wattle-and-daub, καθώς όλοι σχεδόν οι πηλοί (SI. 28) που συλλέχθηκαν διατηρούν αρνητικά αποτυπώματα από ξύλινα στοιχεία. Η ανωδομή του κτιρίου είχε καταρρεύσει απευθείας πάνω στο δάπεδό του, σφραγίζοντάς το. Κάτω από τον ορίζοντα των πεσμένων οικοδομικών αποκαλύφθηκε μια λεπτή στρώση μαύρης επίχωσης (πάχος 4-5 χιλιοστά), η οποία (SI. 29), σύμφωνα και με μικρομορφολογικές παρατηρήσεις, αντιπροσώπευε και τη χρήση του καμένου δαπέδου του οικοδομήματος, το οποίο ήταν κατασκευασμένο από άργιλο και διασώζεται τμηματικά. Τα κινητά ευρήματα, που απέδωσε το κτίριο, ήταν ελάχιστα (SI. 30). Σε αυτά συγκαταλέγονται ένα αποθηκευτικό αγγείο και ένα μικρό τριβείο, και τα δύο από το κέντρο περίπου του κτίσματος. Αντιθέτως, η επίχωση του δαπέδου του κτιρίου ήταν πλούσια

σε αρχαιοβοτανικό υλικό. Πολλά δείγματα απέδωσαν σπόρους δικοκκου σιταριού τόσο ακέραιους, όσο και θρυμματισμένους (SI. 31). Τα θρυμματισμένα δημητριακά πρέπει να είχαν υποστεί κάποια επεξεργασία, συγκεκριμένα ελαφρύ κοπάνισμα, και ήταν αποθηκευμένα στο κτίριο, έτοιμα για μαγείρεμα και κατανάλωση. Άλλα δείγματα από το δάπεδο του κτιρίου περιέχουν αποκλειστικά σπόρους λαθουριού, γεγονός που αποτελεί ένδειξη αποθήκευσης διαφορετικών αγροτικών προϊόντων μέσα στο ίδιο κτίριο. Η παρουσία γεωργικών προϊόντων και κατάλληλου εργαλειακού εξοπλισμού για την επεξεργασία τους στο κτίσμα, παραπέμπουν σε δραστηριότητες 'οικιακού' χαρακτήρα, σχετικές με την προετοιμασία και κατανάλωση τροφής, που λάμβαναν χώρα σε καθημερινή βάση, όχι απαραίτητα μόνο στο εσωτερικό του κτιρίου, αλλά και στους παρακείμενους υπαίθριους χώρους. Το **Κτίριο 2α** καταστράφηκε από πυρκαγιά.

Όπως το **Κτίριο 2α**, έτσι και τα περισσότερα ερευνημένα οικοδομήματα της Αυγής I, περιείχαν ελάχιστα κινητά ευρήματα, κυρίως λίθινα τριβεία και μερικά αγγεία. Τα γεωργικά προϊόντα, όμως, είναι αρκετά συχνά (SI. 32): Στο **Κτίριο 1** του Ανατολικού Τομέα απαντούν μονόκοκκο και δικοκκο σιτάρι σε μεγάλες ποσότητες, ενώ βρέθηκε ακόμη φακή και λίγα κράνα, ενώ στο **Κτίριο 5** του Δυτικού Τομέα έχουν αποκαλυφθεί εκατοντάδες σπόρων μονόκοκκου και δικοκκου σιταριού. Συνεχίζουμε να έχουμε πολλά ερωτήματα για την ερμηνεία του τρόπου καταστροφής των οικοδομημάτων της Αυγής I. Άλλα κτίρια είναι απόλυτα σύγχρονα, και άλλα έζησαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους στο β' μισό της 6ης χιλιετίας. Όλα, όμως, πιθανώς σκόπημα, καταστράφηκαν από πυρκαγιά. Η απουσία ικανού αριθμού κινητών ευρημάτων από αυτά μας έχει οδηγήσει στη σκέψη ότι τα κτίρια της Αυγής I, μετά το πέρας του 'κύκλου ζωής' τους, αδειάζονταν και εγκαταλείπονταν. Ότι κι αν συνέβαινε, όμως, με την σκόπιμη (ή μη) καύση των οικημάτων, είναι ενδιαφέρουσα η επαναλαμβανόμενη παρουσία στα ερείπιά τους μεγάλης ποσότητας αγροτικών προϊόντων. Ακόμη και αν ο μικρός αριθμός αντικειμένων συνδέεται με το ότι ο κύριος όγκος των καθημερινών δραστηριοτήτων, όπως μαγείρεμα και κατασκευή τέχνηργων, πραγματοποιούνταν στους εξωτερικούς, κοινόχρηστους χώρους του οικισμού, όπου αφθονούν κινητά ευρήματα και πηλοκατασκευές (SI. 32), η παρουσία αγροτικών προϊόντων σε εσωτερικούς χώρους ενδέχεται να είχε ιδιαίτερο κοινωνικό περιεχόμενο. Διερωτώμαστε, λοιπόν, αν η διαχείριση των συγκεκριμένων προϊόντων, ειδικότερα η αποθήκευσή τους, αποτελούσε πρακτική 'ιδιωτικού' χαρακτήρα, με την έννοια ότι αφορούσε ένα δεδομένο σύνολο ανθρώπων, που είχαν πρόσβαση στο κάθε κτίριο. Αντίθετα, οι υπόλοιπες καθημερινές δραστηριότητες, ανάμεσα στις οποίες και η τροφοπαρασκευή, ίσως πραγματοποιούνταν σε ανοιχτές περιοχές του οικισμού, σε συνθήκες αυξημένης ορατότητας και συλλογικότερης διάδρασης.

Στην ώριμη Νεότερη Νεολιθική της φάσης **ΑΥΓΗ II**, στην ίδια περιοχή με το **Κτίριο 2α**, κατασκευάζεται ένα νέο οικοδόμημα, που συμβατικά αποκαλείται **Κτίριο 2β** (SI. 34-36). Πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτίριο με προσανατολισμό στον ΒΑ-ΝΔ άξονα και μέγεθος 80-90 μ². Χαρακτηριστικό του νέου κτίσματος συνιστά η έδραση των τοίχων του σε **‘αύλακες’** ή **‘τάφρους θεμελίωσης’** (SI. 37). Πρόκειται για ορύγματα διατομής σχήματος U (SI. 38) και πλάτους 50 εκ., που διανοίχτηκαν στις παλαιότερες επιχώσεις, διακόποντάς τες. Μέσα σε αυτές τις τάφρους εμπίγονταν πάσσαλοι, που αποτελούσαν τον ξύλινο σκελετό του κτίσματος, ή τμήμα αυτού, ενώ οι αύλακες γεμίζονταν με ένα μείγμα αργιλικών υλικών, που ενίσχυε τη στατικότητα και τη στεγανότητα των τοίχων. Αν και έχουν αποκαλυφθεί πολλές πασσαλότρυπες (SI. 39) στο εσωτερικό του κτίσματος, με αυτό συνδέονται σίγουρα αρκετοί κυκλικοί λάκκοι διαμέτρου 50 εκ., μέσα στους οποίους στερεώνονταν και μάλλον προφυλάσσονταν από την υγρασία πάσσαλοι. Οι δομικοί αυτοί λάκκοι συγκεντρώνονται κυρίως στο βόρειο και το κεντρικό τμήμα του κτιρίου, ενώ στο νότιο απαντούν μόνο μερικές πασσαλότρυπες. Επιπλέον, στο νότιο πέρας του κτίσματος δεν εντοπίστηκε τάφος θεμελίωσης, γεγονός που υποδεικνύει διαφορετική τεχνική δόμησης για το συγκεκριμένο τμήμα του κτιρίου, ίσως με απευθείας έμψη των πασσάλων στο έδαφος. Η κατασκευαστική αυτή ιδιομορφία παρατηρείται (SI. 40) και στο **‘γειτονικό’ Κτίριο 6** της **Αυγής II**, στο οποίο, επίσης, δεν έχει εντοπιστεί νότιος **‘θύλακας θεμελίωσης’**. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η φροντισμένη κατασκευή της θεμελίωσης του κτίσματος. Οι αύλακές του είναι σχεδόν απόλυτα ορθογώνιες και έχουν πλάτος ακριβώς 50 εκ., ενώ την ίδια ακρίβεια στο μέγεθος ακολουθούν και οι δομικοί λάκκοι του (SI. 41). Έξι τέτοιοι λάκκοι απαντούν διατεταγμένοι σε σχήμα Π στα βόρεια του κτίσματος και σε ίσες αποστάσεις από τις αύλακες θεμελίωσης. Στοιχεία για τα περιεχόμενα του κτιρίου δεν υπάρχουν. Εξαιρέση αποτελούν δύο λάκκοι (SI. 42), που έχουν αποκαλυφθεί στο νότιο τμήμα του οικοδομήματος και στρωματογραφικά θα μπορούσαν να συσχετιστούν με αυτό. Σ’ αυτούς είχαν αποθεθεί χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά στοιχεία, συγκεκριμένα ακέραια ορθογώνια πλιθιά μικρού μεγέθους, τοποθετημένα μάλιστα σε δύο στρώσεις, και επιπλέον μεγαλύτερες ορθογώνιες πλίνθοι, πηλοί επάλειψης και κάποια κινητά ευρήματα, κυρίως λίθινα τέχνηρα. Πρόκειται για δομημένη εναπόθεση αντικειμένων, που διέπεται από ειδικά νοήματα, απολύτως αντιληπτά από τους νεολιθικούς και δύσκολα προσεγγίσιμα από μας. Το περιεχόμενο των νοημάτων αυτών, που εντάσσονται στη σφαίρα της συμβολικής πραγμάτευσης της νεολιθικής καθημερινότητας, θα μπορούσε να σχετίζεται με έννοιες, όπως η προγονικότητα, το παρελθόν και η μνήμη, που υλοποιούνται μέσα από πρακτικές σκόπιμου ενταφιασμού του παρελθόντος. Δεν θα συζητήσουμε εδώ περισσότερο γι’ αυτό το αρκετά ενδιαφέρον θεωρητικό και ερμηνευτικό ζήτημα της δομημένης εναπόθεσης. Διερωτώμαστε, όμως, και πάλι, αν το οικοδόμημα (SI. 43) στέγαζε δραστηριότητες καθαρά **‘οικιακού’** χαρακτήρα, ή αν ήταν προορισμένο να φιλοξενεί και πρακτικές ενίσχυσης της συλλογικής μνήμης, όπως αυτές που αναφέραμε παραπάνω. Ενδείξεις για τον τρόπο

καταστροφής του κτιρίου δεν υπάρχουν, εφόσον το σύνολο της επίχωσης της ανωδομής και του δαπέδου του έχουν διαβρωθεί και δεν σώζονται. Ωστόσο, υπάρχουν σαφή στοιχεία για την κατασκευή στην ίδια ακριβώς θέση και με ελάχιστες αποκλίσεις στο μέγεθος και τον προσανατολισμό ενός ακόμα κτίσματος (SI. 44) με 'τάφρους θεμελίωσης'. Το γεγονός ότι το κτίριο ανακατασκευάζεται και επιβιώνει για μεγάλο χρονικό διάστημα με την ίδια μορφή, σε συνδυασμό με το μεγάλο μέγεθός του και την ιδιαίτερη, ως προς τα τεχνικά της χαρακτηριστικά, κατασκευή του, υποδηλώνουν ενδεχομένως κάποια 'ειδική' λειτουργία του, ίσως κοινοτικού χαρακτήρα, της οποίας τα αρχαιολογικά τεκμήρια έχουν χαθεί.

Στοιχεία της βιογραφίας του Νεολιθικού Οικισμού

Στη διάρκεια των δύο οικιστικών φάσεων της Νεολιθικής Αυγής καταγράφονται ουσιαστικές μεταβολές στον τρόπο δόμησης, στο μέγεθος, στον προσανατολισμό και ίσως στις λειτουργίες των οικοδομημάτων της 'Περιοχής 2'. Οι μεταβολές αυτές θεωρούμε ότι σχετίζονται με γενικότερες αλλαγές στη κοινωνική συγκρότηση της νεολιθικής κοινότητας σ' αυτές τις περιόδους.

Το δυτικό τμήμα του οικισμού (SI. 46) χαρακτηρίζεται στο β' ήμισυ της 6ης χιλιετίας (ΑΥΓΗ Ι) από διακριτές κτιριακές δομές, ορθογώνιας κάτοψης, που διατάσσονται ελεύθερα στο χώρο, οι οποίες βάσει των ευρημάτων τους φαίνεται ότι στέγαζαν δραστηριότητες 'οικιακού' χαρακτήρα (Κτίρια 2α & 5). Ωστόσο, ένα σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητας αναπτυσσόταν στους ανοιχτούς χώρους (SI. 47), που καταλάμβαναν μεγάλη έκταση στο δυτικό τμήμα του οικισμού. Οι ανοιχτοί αυτοί χώροι παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, όπως παρουσία πολλών θερμικών ηηλοκατασκευών (SI. 48) ποικίλων μεγεθών και τύπων και αφθονία κινητών ευρημάτων, ανάμεσα στα οποία συγκεντρώσεις υποπροϊόντων κατεργασίας πυριτόλιθου καθώς και αρκετά ζεύγη τριπτών εργαλείων (τριβεία και τριπτήρες). Η κυριαρχία των ανοιχτών χώρων έναντι των κτιρίων και η ομοιογένειά τους υποδεικνύουν πως οι χώροι αυτοί αποτελούσαν μεταξύ άλλων τους πυρήνες εκδήλωσης του βασικού όγκου των καθημερινών εργασιών. Επίσης, το γεγονός πως οι εργασίες αυτές πραγματοποιούνταν σε συνθήκες υψηλής ορατότητας μαρτυρεί τον συμμετοχικό χαρακτήρα τους, δηλαδή την εμπλοκή ποικίλων μελών της κοινότητας στην εκτέλεσή τους. Κάποιες πάντως ανοιχτές περιοχές του οικισμού προορίζονταν για 'ειδική' χρήση, όπως για παράδειγμα η περιοχή που ήταν προορισμένη για τον ενταφιασμό μέσα σε μικρά αγγεία τμήματος των καμένων οστών ενός μικρού αριθμού νεκρών (SI. 49).

Σε αντίθεση με το δυτικό τμήμα, ο τρόπος οργάνωσης και χρήσης του δομημένου χώρου του οικισμού σε άλλες περιοχές μοιάζει να διαφοροποιείται σημαντικά (SI. 50+51). Στο ανατολικό

τμήμα της εγκατάστασης, σε μια περιοχή που άρχισε να ερευνάται συστηματικά το 2008, και ίσως ανήκε στον πυρήνα του νεολιθικού οικισμού, παρατηρείται εντατικότερη οικοδομική δραστηριότητα (SI. 52+53). Η παρουσία κτιριακών δομών είναι πολύ πυκνή με αποτέλεσμα τα όριά τους να είναι συχνά δυσδιάκριτα, ενώ οι ανοιχτοί χώροι, που έχουν εντοπιστεί μέχρι στιγμής φαίνεται να είναι λιγότεροι από ότι στο δυτικό τμήμα.

Στην οικιστική φάση της 5ης χιλιετίας (ΑΥΓΗ II) παρατηρείται μια σαφέστερη συγκρότηση του δομημένου χώρου. Τα στοιχεία που έχουμε γι' αυτή τη φάση προέρχονται κυρίως από τον Δυτικό Τομέα (SI. 54) και δείχνουν ότι ο ενδοκοινοτικός χώρος ακολουθούσε σε αυτή τη περίοδο ένα συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης: τα κτίρια έχουν κοινό προσανατολισμό στο ΒΔ-ΝΑ άξονα και φαίνεται πως λάμβαναν υπόψη τους το ένα το άλλο (Κτίριο 2β, Κτίριο 6 και τα πιθανά κατάλοιπα ενός ακόμα κτίσματος στα Δυτικά). Μεταξύ των κτιρίων έχουν αποκαλυφθεί τάφροι παράλληλες προς τον επιμήκη άξονά τους, ίσως θεμελιώσεις υπέργειων τοίχων, που οριοθετούσαν πιθανώς επιμέρους κτίρια, ίσως και νοικοκυριά, που φαίνεται να επιζητούν την αυτονομία τους στο χώρο. Οι κατασκευές αυτές δεν αποκλείεται να είχαν και άλλες λειτουργίες, αναλημματικές ή αποστραγγιστικές. Γενικότερα, οι νέοι τρόποι δόμησης αυτής της περιόδου, που ίσως να υπαγορεύτηκαν από περιβαλλοντικές/κλιματικές μεταβολές, υποδηλώνουν 'ασυνέχεια' μεταξύ ΑΥΓΗΣ I και ΑΥΓΗΣ II, τουλάχιστον στο πεδίο της αρχιτεκτονικής τεχνολογίας. Εκείνο, όμως, που φαίνεται, πως συντελείται στην Αυγή της ώριμης 5ης χιλιετίας είναι μεταβολές στον τρόπο συγκρότησης της κοινωνικής ταυτότητας διαμέσου της σχέσης ανθρώπου-χώρου. Η αυστηρή και εν μέρει παρατακτική διάταξη της ΑΥΓΗΣ II είναι ενδεικτική ενός νέου τρόπου ενδοκοινοτικής οργάνωσης, που θεμελιώνεται και υλοποιείται στα πλαίσια μιας συλλογικότερης κοινωνικής ταυτότητας. Στην ίδια κατεύθυνση ερμηνεύονται και οι τάφροι οριοθέτησης του οικισμού, που πιθανότατα χρονολογούνται στην ίδια περίοδο. Συνιστούν έργα, που η κατασκευή και συντήρησή τους απαιτούσε τη συνεργασία πολλών μελών της κοινότητας, ενώ παράλληλα αποτελούν αρχιτεκτονικό στοιχείο αναφοράς για την όλη εγκατάσταση.

Οι μεταβολές, στις οποίες αναφερθήκαμε, είναι προς το παρόν αναγνώσιμες κυρίως στα πεδία της αρχιτεκτονικής και της χωροοργάνωσης. Η μελέτη του συνόλου των υλικών καταλοίπων (SI. 55+56) του οικισμού, που βρίσκεται σε εξέλιξη, πιστεύουμε ότι θα φωτίσει και άλλες όψεις της βιογραφίας της νεολιθικής Αυγής (SI. 57).